

Bisdom Magazine

ROTTERDAM MAART 2018

Waarde: € 2.00

50 JAAR KATHEDRAAL

*Zo werd deze kerk
kathedraal*

p.4

*Ontdek het verhaal van
Laurentius en Elisabeth*

p.6

*'Mijn roeping is in de
kathedraal geboren'*

p.24

B

BURGY

KLASSIEK BOUWEN

van kozijn tot kathedraal

Bij de restauratie van meer dan 50 kerken werkten onze leerlingen mee om het vak te leren.

www.burgy.nl

INHOUD

- 4 Zo werd deze kerk kathedraal
- 6 Ontdek het verhaal van Laurentius en Elisabeth in de kathedraal
- 8 Mgr. van den Hende over het Jaar van Gebed
- 10 Huis van God en huis van mensen
- 11 Er zit muziek in de kathedraal
- 12 Kerk met de zetel van de bisschop
Speciaal katern: Huis van gebed
- 19 Een huis voor velen
- 20 Christus Koning in de kathedraal en in ons leven
- 22 Bijeen als Gods eigen familie
- 24 "Mijn roeping is in de kathedraal geboren"
- 27 De Vuurdoop voor vormelingen
- 28 Bidden in het Jaar van Gebed

COLOFON

Dit magazine is een uitgave van het bisdom Rotterdam. Het verschijnt in het Jaar van Gebed (Advent 2017 - Advent 2018). Dit blad werd gemaakt in opdracht van de Bisdomstaf.

Eindredactie

Daphne van Rosendaal

Adres redactie

Bisdom Rotterdam
Koningin Emmaplein 3
3016 AA Rotterdam
T 010 281 51 71
E bureau@bisdomrotterdam.nl

Fotografie

beeld voorzijde: Ramon Mangold
beeld pagina 3: Johan Wouters

Vormgeving en druk

Dailymilk.nl

Van de redactie

In 2016 vierde het bisdom Rotterdam zijn zestigjarig bestaan en nu in 2018 het vijftigjarig bestaan van zijn kathedraal. Dat is opmerkelijk, maar verklaarbaar. Het bisdom heeft in zijn korte bestaan twee kathedraalen gekend.

Bij de oprichting van het bisdom (1956) stond de eerste kathedraal aan de Westzeedijk. Daarna werd in 1968 de kerk aan de Mathenesserlaan verheven tot nieuwe kathedraal: de kathedrale kerk van de HH. Laurentius en Elisabeth.

Het jubileum van de kathedraal valt in het Jaar van Gebed, waartoe Mgr. Van den Hende uitnodigt. De Kerk is een netwerk van liefde, maar kan dat alleen zijn "door Hem en met Hem en in Hem." Daarom is het nodig om iedere dag actief de verbondenheid met de Heer te zoeken en te vinden in het gebed.

De kathedraal is het diocesane huis van gebed, waar de zetel ('kathedra') van de bisschop staat. De kathedraal is ook parochiekerk. U leest erover in dit Magazine.

Vijftigjarig bestaan Zo werd deze kerk kathedraal

In 2016 vierde het bisdom Rotterdam zijn zestigjarig bestaan en nu, twee jaar later, het vijftigjarig bestaan van zijn kathedraal. Dat is opmerkelijk, maar eenvoudig verklaarbaar, omdat het bisdom in zijn korte bestaan twee kathedralen heeft gekend. De eerste kathedraal stond op de hoek van de Van Vollenhovenstraat en de Westzeedijk. Wie zich de kerk nog kan herinneren, zag een schepping van de Haagse architect Nic. Molenaar, opgetrokken in neogotische stijl, "een monument der bouwkunst" volgens een Rotterdams krantenbericht uit 1892. In die tijd was hij nog geen kathedraal. Het bisdom Rotterdam bestond nog niet. De kathedraal stond ver weg in Haarlem, waar bisschop C.J.M. Bottemanne resideerde.

Dekenale kerk

De kerk op de hoek van de Van Vollenhovenstraat en de Westzeedijk werd gebouwd als kerk van de paters jezuiteten. Zij werd door de bisschop op 10 november 1892 geconsacreerd en onder de bescherming gesteld van hun ordestichter, de H. Ignatius van Loyola. De kerk is tot in 1947 een jezuitetenkerk geweest, eerst als hulpkerk van de aan de Wijnhaven

gelegen parochiekerk O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen, en na sluiting van deze kerk in 1929 als parochiekerk. Bij die gelegenheid werd de naam gewijzigd in O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen en H. Ignatius.

Toen de jezuiteten in 1947 uit de parochie vertrokken en duidelijk was dat de in de oorlog verwoeste dekenale kerk van de H. Laurentius aan de

Houttuin niet herbouwd zou worden, werd de kerk aan de Westzeedijk de dekenale kerk van de stad. J.H. Niekel, sinds 1943 deken van Rotterdam, kon eindelijk weer over een eigen kerk beschikken en ging wonen op de pastorie in de Van Vollenhovenstraat. In 1954, toen voor de Rotterdamse binnenstad een nieuwe parochiële herindeling van kracht werd waarbij de oude Laurentiusparochie was

opgeheven, werd de titel van de kerk gewijzigd in HH. Laurentius en Ignatius. Hierdoor kon de stadspatroon St. Laurentius voor de dekenale kerk behouden blijven.

De eerste kathedraal

Ingrijpender dan de parochiële herindeling van Rotterdam, volgde een jaar later de herindeling van de Nederlandse bisdommen. Het besluit hiervoor in 1955 kwam naar het schijnt ook voor deken Niekel volstrekt onverwacht. Minder verrassend was dat met de verkiezing van Rotterdam tot bisschopsstad, de dekenale kerk tot kathedraal was aangewezen. Het bisschopsambt echter ging naar de deken van Leiden, M.A. Jansen.

Deken Niekel werd de eerste plebaan van de kathedraal, een functie die hij vervulde tot aan zijn overlijden in 1958. Hij werd opgevolgd door J.F. van de Gent.

Ongeveer tien jaar heeft de kerk aan de Westzeedijk als kathedraal haar diensten bewezen, maar als parochiekerk waren er eigenlijk al vanaf het begin weinig bestaansredenen ten gevolge van de gestage terugloop van parochianen. Toen daarbij de bouwkundige toestand van het gebouw verslechterde, viel begin 1967 het besluit dat het niet langer verantwoord was de kerk voor de parochie te handhaven. Op zaterdag 4 maart 1967 werden de parochianen in een brief door de plebaan J.F. van Gent van dit besluit op de hoogte gesteld.

Het nieuws kwam niet als een donderslag bij heldere hemel, maar bevestigde nu officieel de geruchten die al geruime tijd de ronde deden. De parochianen zouden hun onderkomen vinden in de Eendrachtskapel, die parochiekerk werd.

Echter, welke kerk in Rotterdam de nieuwe kathedraal zou worden was op dat moment nog de vraag.

city-karakter van de kerk. Het kapittel ondersteunde hem. Opnieuw had de geschiedenis van de kathedraal een andere loop kunnen nemen. Maar bisschop Jansen, die meende dat de dominicanen positief stonden tegenover zijn idee hun kerk tot kathedraal te maken, had niet gerekend met de pastoor van de Dominicus, pater Nic. Apeldoorn O.P. Naar aanleiding van de gesprekken en beraadslagingen schreef deze op 7 november 1967

*'Een monument der bouwkunst'
volgens een Rotterdams
krantenbericht uit 1892.*

Het advies aan Mgr. Jansen

Hierover werd uiteraard volop gespeculeerd en de namen van de kerk van de H. Elisabeth aan de Mathenesserlaan, de befaamde Krophollerkerk St. Antonius Abt in Delfshaven en de nieuwe "citykerk" St. Dominicus van de paters dominicanen aan het Steiger werden als mogelijke opvolgers genoemd. Deze drie kerkgebouwen worden ook vermeld in het rapport van de commissie die bisschop Jansen moest adviseren over de toekomstige kathedraal. De commissie, bestaande uit leden van het kathedraal kapittel, kwam met een unaniem en verrassend advies, namelijk om de kerk te Delfshaven, de H. Antonius Abt, tot nieuwe kathedraal te maken.

Indien de bisschop dit advies had opgevolgd had het jubileum van de kathedraal nu een ander gezicht gehad, tenminste als de kerk behouden had kunnen blijven. Bisschop Jansen echter voelde meer voor de Dominicuskerk, vanwege het

de bisschop een zeer uitvoerige brief, diplomatiek in woordkeuze, scherpzinnig van argumentatie, maar in essentie afwijzend. De bisschop, teleurgesteld, zag ervan af.

De geschiedenis begint

Nu richtte de blik zich op de Elisabethkerk aan de Mathenesserlaan. Het gesprek met de pastoor, W.Q. Grimbergen, verliep vlot en de zaak was snel beklonken. Al op 2 januari 1968 kopte De Tijd - De Maasbode: "Kerk H. Elisabeth wordt Kathedraal". Enige dagen later, op zondag 7 januari werd dit vanaf de kansel bekendgemaakt. In een plechtige viering op zaterdagavond 16 maart 1968 werd de kerk door de bisschop verheven tot nieuwe kathedraal van het bisdom. Met pastoor Grimbergen als plebaan kon de kathedrale kerk van de HH. Laurentius en Elisabeth aan haar geschiedenis als kathedraal beginnen.

Dick Hoffman
Archivaris bisdom Rotterdam

Wie over de Mathenesserlaan rijdt, zal niet direct opmerken dat tussen de chique panden, achter een meer sobere gevel, dé kathedraal van het bisdom Rotterdam zich bevindt. Hoewel de degelijke uitstraling een weerspiegeling lijkt van de Rotterdamse mentaliteit, is dat niet de reden waarom de kerk zo gebouwd is. De stijl heeft alles te maken met de patroonheilige aan wie de kerk is toegewijd vanaf de bouw: de heilige Elisabeth van Thüringen. Later is de heilige Laurentius als patroon erbij gekomen toen de kerk verheven werd tot kathedraal. Hun inspirerende verhalen vind je op verschillende plekken terug in de architectuur van de kathedrale kerk van Rotterdam.

Ontdek het verhaal van Laurentius en Elisabeth in de kathedraal

Voor we de kathedraal binnengaan, staat de heilige Elisabeth ons al op te wachten boven de ingang. Met een zachte glimlach kijkt ze naar ieder die er binnengaat. Het kerkgebouw met zijn hoekige torens en robuuste architectuur verwijst naar het kasteel waar zij vanaf 1211 woonde en waar ze later uit werd verbannen: de Wartburg in Eisenach, Duitsland.

Doopkapel

Binnen in de kathedraal komen we het begin van haar levensverhaal

tegen in de oude doopkapel. Op de muurschildering zien we hoe de kleine Elisabeth wordt gedoopt door een bisschop. Haar vader staat ernaast en draagt een kroon. Hij is de koning van Hongarije. Elisabeth was niet zomaar een kind. Zij werd geboren in de hogere kringen en leefde tussen de machthebbers van die tijd. Op de schildering zien we hoe stralen uit de hemel op het kind vallen. Naast de schildering van Elisabeths doop, zien we de doop van Jezus in de Jordaan. Elisabeth wilde zijn volgeling worden. Ze zou dat later doen naar het voorbeeld van haar tijdgenoot Franciscus van Assisi die Christus zocht in de armen en zieken.

Als we iets verder doorlopen in de kathedraal vinden we haar dienstbaarheid aan de armen en zieken terug in de schildering bij de rechter zij-ingang. Links van de deur zien we hoe Sint Elisabeth zich inzet voor de zieken door hen te verplegen, en rechts hoe zij de armen brood geeft. De kracht om zich steeds dienstbaar in te zetten, ontving zij uit het gebed. Dat zien we afgebeeld boven de ingang, waar de twee tafereel samenkomen. Door het gebed bleef ze dicht bij de Heer.

Rozenwonder

Wanneer we ons omdraaien en recht oversteken, vinden we bij de linker zij-ingang nog meer tafereel uit haar leven. Boven de deur de Wartburg, waar ze woonde met haar man, de graaf van Thüringen, haar kinderen en andere leden van de adellijke familie. Vanuit die burch ging ze naar de armen om brood uit te delen, iets wat de familie een doorn in het oog was. Op een dag werd ze aangehouden en moest Elisabeth laten zien wat ze bij zich droeg. Toen ze haar mantel opende lagen daar geen broden, maar rozen. Dit rozenwonder vinden we rechts van de zij-ingang afgebeeld. Ook het beeld aan de rechterpilaar naast het priesterkoor, toont Elisabeth met rozen in haar mantel.

Op het tafereel links van de zij-ingang zien we hoe de familie Elisabeth uitzet uit de burch, een treurige gebeurtenis in haar leven. Haar man was tijdens een kruistocht gestorven en Elisabeth staat daar met haar kinderen letterlijk in de kou. Deze nare situatie wist ze om te buigen en ze zag een kans om

Daarna veroordeelde de keizer hem tot de marteldood.

Als we kijken naar de linkerpilaar bij het priesterkoor, zien we daar de beeltenis van Laurentius. Hij is te herkennen aan de dalmatiek, het kledingstuk van de diaken, en aan

nóg meer het ideaal van dienstbaarheid en naastenliefde na te streven. Ze stichtte gasthuizen en onderkomens voor armen en zieken.

Schatten van de Kerk

Deze nederige dienstbaarheid staat ook centraal in het leven van de andere patroonheilige van de kathedraal: de heilige Laurentius, diaken van Rome. Hij droeg zorg voor de kerkelijke goederen en de zorg voor de armen. Om zijn verhaal terug te vinden in de kerk moeten we het iets hoger opzoeken. Als we voor de rechter zij-ingang staan en rechts omhoog kijken, zien we zijn lugubere marteldood op een rooster boven het vuur in Rome. Ook de paus, die hier een tiara draagt, is toen gestorven.

De keizer van die tijd had Laurentius gevraagd de schatten van de Kerk bij hem te brengen. Laurentius deelde daarop alle rijkdommen uit. Hij vertrok met lege handen naar de keizer, maar met een grote groep armen en zei: "Zie, dit zijn de schatten van de Kerk."

de martelaarspalm in zijn hand. Achter hem staat het rooster van zijn dood. Bisschop Van Luyn heeft de kathedrale kerk een relikwie van Sint Laurentius geschonken die we onder dit beeld vinden.

Laurentius en Elisabeth

Als we weer naar buiten gaan en voor de kerk staan, zien we in het hekwerk een kruis waar de twee patroonheiligen samenkomen. De heilige Laurentius met het evangelieboek: de diaken die verkondigt. En de heilige Elisabeth met de roos, verwijzend naar het rozenwonder.

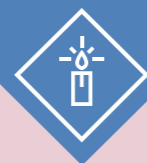
Als je in de kathedraal van Rotterdam komt, neem dan even de tijd om deze heiligen op te zoeken. Laat hun verhalen op je inwerken. En wanneer je weer naar huis gaat, glimlach dan even terug naar Elisabeth. En weet dat je altijd tot haar en Laurentius mag bidden, dat zij ten beste voor ons spreken bij de Heer.

Emy Jansons

MGR. VAN DEN HENDE OVER *het Jaar van Gebed*

ADVENT 2017 - ADVENT 2018

Beste medegelovigen, broeders en zusters in Christus,

Sinds de viering van het 60-jarig bestaan van ons bisdom in 2016, zijn we gaandeweg vertrouwd geraakt met de aanduiding van de Kerk als netwerk van liefde. Dit netwerk van liefde heeft de opdracht om bij te dragen aan de opbouw van een beschaving van liefde. Als katholieken zijn wij geroepen om de verbinding met elkaar te onderhouden, rond Jezus Christus de levende Heer. Als leden van het netwerk van de Kerk hebben wij tevens de opdracht om ons met anderen te verbinden, om uiteindelijk samen te werken met alle mensen van goede wil.

Jezus zegt in het evangelie: 'Ik ben de wijnstok, Gij zijt de ranken'¹. We vinden in de Bijbel meerdere beelden die laten zien dat de Kerk een netwerk is rond de Heer. We kunnen denken aan het beeld van de Kerk als een lichaam met vele ledematen, waarvan Christus het hoofd is². Of aan de Kerk als een bouwwerk van levende stenen, met de Heer als hoeksteen³ en als sluitsteen⁴. Jezus zegt in het evangelie: 'Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad'⁵. 'Blijft in mijn liefde'⁶.

¹ Joh. 15, 5

² 1 Kor. 12, 1-11;

Rom. 12, 4-5

³ 1 Petr. 2, 4-5

⁴ Ef. 2, 19-21

⁵ Joh. 15, 12

⁶ Joh. 15, 19^b

⁷ Joh. 15, 5

⁸ Lc. 18, 1

Om echt een netwerk van liefde te kunnen zijn, is het nodig om als Kerk voortdurend verbonden te zijn met Christus, de levende Heer. In het evangelie zegt Jezus dit op een heel directe manier. Hij zegt: 'los van Mij kunt gij niets'⁷. Het is daarom dat we over Jezus Christus spreken als het hoofd van het lichaam, en over de Heer als de belangrijkste steen van het bouwwerk dat uit levende stenen bestaat: de Kerk van Jezus Christus. Onze Kerk kan alleen een netwerk van liefde zijn *door Hem en met Hem en in Hem*.

Om te zorgen dat het netwerk van de Kerk niet alleen een koepelorganisatie van activiteiten wordt, los van de Heer, is het nodig om als katholieken iedere dag actief de verbondenheid met de Heer te zoeken en te vinden in het gebed. Jezus vraagt ons in het evangelie om te blijven bidden⁸. Volharding in gebed, omwille van de voortgang van onze kerkgemeenschap als netwerk van liefde.

Vanaf de eerste zondag van de Advent 2017 vraag ik u om mee te doen aan een themajaar over bidden. Als bisschop nodig ik u uit om samen een Jaar van Gebed te houden in ons bisdom tot aan de Advent van 2018, met de bedoeling om als netwerk van liefde te werken aan onze verbondenheid met de levende Heer. In eenheid met de wereldkerk, mogen wij als bisdom Rotterdam bijdragen aan de opbouw van een beschaving van liefde, opdat de wereld steeds meer de vorm aanneemt van het Rijk van God: *door Hem en met Hem en in Hem*. Want los van de Heer kunnen wij niets.

Een Jaar van Gebed is eigenlijk een project van kerkopbouw. Door te bidden plegen wij onderhoud aan ons netwerk van liefde, want door het gebed bewaren wij actief de verbinding met de Heer en met elkaar. Gebed is een bron voor ons geloofsleven, want het gebed is de ademhaling van onze ziel. Gebed biedt ruimte om onze persoonlijke vragen en ook de noden van onze medemens voor God te brengen, telkens wanneer wij bidden voor de intenties van de Kerk en de wereld. Gebed is tenslotte de aanzet tot diaconie, want in het gebed ontvangen wij van de Heer de inspiratie en kracht om te komen tot echte daden van liefde, door concrete werken van barmhartigheid in Jezus' Naam.

Ik ben ervan overtuigd dat de Kerk als netwerk van liefde alleen kans van slagen heeft, wanneer wij volharden in gebed. Ik hoop en bid daarom, dat u van harte zult meedoen aan ons diocesane Jaar van Gebed en dat u ook zelf andere mensen durft uit te nodigen om mee te bidden.

+ J. van den Hende
Bisschop van Rotterdam

GESPREKSVRAGEN

- Hoe heeft u leren bidden? Heeft u het van anderen geleerd, of zelf in uw leven ontdekt?
- Zijn in uw leven bidden en werken in evenwicht?
- Hoe is bidden voor u een bron van naastenliefde en diaconaal handelen?
- Stelling: bidden is de ademhaling van de ziel.

Huis van God en huis van mensen

Veel mensen zien de kathedraal met name als zij een diaken- of priesterwijding bezoeken, als zij deelnemen aan de 'Chrismamis' of de jaarlijkse 'Vuurdoop'. Dit zijn grote bijeenkomsten. Maar de kathedraal heeft ook een bijzondere plaats in de stad Rotterdam als parochiekerk. Aan de kathedraal is een actieve parochiegemeenschap verbonden met parochianen vanuit de hele stad en soms ver daarbuiten. Daarbij is de parochie ook zeer multicultureel, een afspiegeling van de bevolking van Rotterdam. Mensen komen graag om mee te vieren. Zo leert men in de parochie de devoties en kerkelijke gewoontes uit andere landen en culturen kennen en waarderen.

Men voelt zich bij de kathedraal betrokken en weet dat er geregeld een beroep op de parochianen wordt gedaan bij de grote 'kathedrale activiteiten'. Parochie en kathedraal zijn in de loop van de jaren sterk naar elkaar toegegroeid. De parochie zet zich van harte in voor een goed verloop van de grote bisdomvieringen. Tegelijkertijd kan zij zelf genieten van de resultaten van de restauratie en de verdere zorg die het bisdom voor de kathedrale parochiekerk heeft.

Door het intensieve en dagelijks gebruik van de kathedraal verzorgt

de parochie veel klein onderhoud en schoonmaak. Daarnaast zorgen parochianen voor een gastvrij onthaal zodat gasten zich welkom weten. Die gasten zijn individuele mensen of groepen die komen voor rondleidingen, catechese en uitleg. Ook basisscholen en scholen van voortgezet onderwijs weten de weg naar de kathedraal te vinden. Dit vraagt vanuit de parochie organisatie en begeleiding, maar zeker om goed gastvrouw- en gastheerschap.

Men kan zeggen dat de parochianen het dagelijkse vangnet en de smeeroilie vormen om zo de kathedraal een levend huis te laten zijn. Huis van God, huis van mensen, een open huis in de stad. Bij al deze activiteiten wordt de spiritualiteit zeker niet vergeten. Belangrijk is de dagelijkse eucharistie, in de week om 9.30 uur en op zondag om 11.00 uur. We proberen daar steeds samen iets moois van te maken.

De klokken luiden iedere dag, dit teken van leven wordt ook door de buurtbewoners op prijs gesteld. Daarbij is er ook ruime plaats voor 'devotie': eucharistische aanbidding, het bidden van de rozenkrans, het vieren van de Mariafeesten, Eerste Vrijdag toegewijd aan de verering van het H. Hart van Jezus, Vespers in de

Advent en Vastentijd, Marialof in de mei- en oktobermaand en verkoop van devotionalia in het 'Winkeltje'.

De parochie is en blijft een parochie in de grote stad en ziet daarom toe op de contacten 'naar buiten', zoals door de werkgroep MOV/Diaconie, de bezoekgroep, de werkgroep 'Samen eten', de contacten met de wijk, de kinder- en volwassencatechese en de jongerengroep. Door dit alles mogen mensen weten dat ze welkom zijn niet alleen om te vieren, maar ook voor ontmoeting, gesprek, een kop koffie en soms om samen te eten. Je hoeft niet persé om 9.30 uur door de hoofdingang voor de mis te komen. Je bent ook welkom om 10.15 uur via de achterdeur voor de koffie. De kathedraal is gebeds- en ontmoetingsplaats voor parochianen en anderen. De 'parochiezaal' die na de grote restauratie weer goed toegankelijk werd, is dagelijks vele uren in gebruik.

Parochie zijn in een herkenbare en bekende kerk als de kathedraal betekent voor de parochie dat zij zo laagdrempelig mogelijk wil zijn in de Rotterdamse samenleving, maar ook zo herkenbaar mogelijk in de spiritualiteit en liturgie. De parochie wil er op die manier zijn voor heel de mens.

Plebaan Chris Bergs

Er zit muziek in de kathedraal

De Rotterdamse kathedraal is 50 jaar jong. De kerkmusici doen hun uiterste best om een kathedraalwaardige kerkmuzikale praktijk op te bouwen en in stand te houden. In 1989 werd de Kathedrale Laurentius en Elisabeth Cantorij opgericht, speciaal voor de vieringen waarin de bisschop de celebrant is. Hoe staat het ervoor na ruim 25 jaar ambitie en bouwen aan het ideaal?

De cantorij levert een muzikale bijdrage aan bisdomactiviteiten. Het koor geeft daarnaast concerten, onderneemt buitenlandse concertreizen en werkt mee aan radio- en tv-uitzendingen. Hiervoor wordt er in de repetities voortdurend collectief aan het muzikale niveau gewerkt. Daarnaast oefenen koorleden individueel hun zang-technische kwaliteit onder begeleiding van zangpedagoge Annette Vermeulen. Ambities zijn er ook ten aanzien van het repertoire. De cantorij wil onbekende muziek uit de schat der eeuwen opnieuw onder de aandacht brengen. Een mooi voorbeeld daarvan is de onlangs uitgebrachte CD "Musica in Passione Domini" met onder meer de uitvoering van "De laatste zeven woorden van Christus aan het kruis" van Theodore Dubois. Dit is een vrijwel onbekend meesterwerk.

De snelle stijging van het niveau van het koor vroeg om gescheiden functies van organist en dirigent. Sinds 2003 bespeelt Aart de Kort het orgel. Hij is een geroutineerd improvisator en heeft als componist zijn sporen verdiend.

Het orgel werd in 1923 voor de liturgie in gebruik genomen. Het instrument paste nog in de tijd waarin men de opvatting was toegedaan dat de klanken van het orgel tot meer devotie bij de gelovigen moest leiden. Geen brute kracht dus, maar zoetgevooisde stemmetjes. Dat gegeven en geldgebrek - het instrument werd opgeleverd in de crisisjaren van de vorige eeuw - leidden tot aanzienlijke con-

cessies ten aanzien van materiaalgebruik en de omvang van het instrument. Het instrument was veel te klein voor deze grote kerk. Daarom werd met de toenmalige organist Ronald van Baekel in 1997 het initiatief genomen om het orgel te reviseren en uit te breiden.

Het orgel van de kathedraal behoort tot het romantische orgeltype en mag daarom, zeker in Rotterdam en omgeving, uniek genoemd worden. Temeer daar het een groot instrument betreft, het derde qua grootte in Rotterdam na de orgels in de Laurenskerk en de Doelen. Met de revisie en uitbreiding van het orgel in de kathedraal in 1998 is het Rotterdamse orgelbestand uitgebreid met een karaktervol en imposant instrument. Bijzonder is de dispositie op het nieuw geplaatste manuaal (II) dat geheel is gebaseerd op zogenaamde 'strijkers'-registers.

Alles is aan onderhoud onderhevig. In 2018 wordt het orgel weer onder handen genomen om de bedrijfszekerheid te garanderen en windvoorziening en klank te optimaliseren. Het laatste door registers te vervangen, nieuwe bij te plaatsen en bestaande te (her)intoneren. Er wordt ook omgezien naar vervanging van het kleine orgel beneden in de kerk dat dienst deed ten tijde van de restauratie van het gebouw. Dat instrument bewees weliswaar de behoefte aan een koororgel, maar moet vervangen worden door een volwaardig koororgel. De cantorij floreert en groeit in kwaliteit en artistiekheid en blijft, overigens net als het parochiekoor, voortdurend op zoek naar jonge mensen die hun muzikale steentje willen bijdragen. Want er zit muziek in de kathedraal.

Marc Schaap
www.cantorijrotterdam.nl

Kerk met de zetel van de bisschop

In 1968 werd de parochiekerk van de heilige Elisabeth aan de Rotterdamse Mathenesserlaan door bisschop Martinus Jansen aangewezen als kathedrale kerk van het bisdom Rotterdam. Dit gebeurde nadat de kathedraal aan de Westzeedijk was gesloten en werd afgebroken. Voortaan zou de parochiekerk van de heilige Elisabeth tevens de heilige diaken Laurentius als patroonheilige krijgen: de kathedrale kerk van de HH. Laurentius en Elisabeth. Deze naamsverandering had te maken met het gegeven dat de heilige Laurentius de patroonheilige is van het bisdom Rotterdam.

Meer dan de naamsverandering van de kerk, was de plaatsing van de zetel van de bisschop in de kerk van fundamentele betekenis. De aanduiding kathedraal of kathedrale kerk heeft direct te maken met de aanwezigheid van de bisschopszetel in het kerkgebouw. Het Griekse woord voor bisschopszetel is: kathedra.

In de begintijd van de Kerk was de bisschopszetel hét onderscheidings-teken van de bisschop en van zijn dienstwerk. In de tweede en derde eeuw schreef kerkvader Tertullianus over de bisschoppen die hun dienstwerk vervullen op de zetels van de apostelen, de 'cathedrae apostolorum'. Bisschoppen, als voorzitters van

de samengeroepen gemeenschap van christengelovigen, namen het gebruik van een kathedra over van functionarissen in de Grieks-Romeinse wereld, zoals leraren in scholen, rechters tijdens zittingen en hoge keizerlijke ambtenaren. De zetels waren doorgaans van hout en voorzien van zijleuningen. Toen de christenen na de tijd van vervolging, vanaf de vierde eeuw kerken mochten bouwen, werden de bisschopszetels meer en meer van steen of marmer.

De plaats van de bisschopszetel

De plaats van de bisschopszetel kreeg in het kerkgebouw van de bisschop een vaste plaats, in de apsis op een verhoogde plaats.

Kerkvader Irenaeus (tweede eeuw) ziet de kathedra als symbool van de geloofsverkondiging, want een bisschop is de herder en leraar van de geloofsgemeenschap. Frits van der Meer, priester en professor oudchristelijke archeologie en kunst, stelde dat de kathedra in het blikpunt van de vergadering stond en dat de aanwezige gelovigen naar deze zetel waren toegekeerd. De ruimte van het kerkgebouw had op deze manier een hoofdas, want de aanwezige gelovigen stonden gekeerd naar de verhoging waar de bisschop als herder en voorzitter zijn zetel had.

In het licht van deze oud-kerkelijke traditie staat de bisschopszetel in

F. van der Meer, Christus' oudste gewaad (1949/1989); Oudchristelijke kunst (1969); J. Lescauwet, De kerk met de kathedra, in: AAVV, Episcopale Munus (1982); J. van den Hende, Altaar en lezenaar, ontmoeting met de Heer (z.j.).

'De kathedraal heet zo vanwege de bisschopszetel. Het Griekse woord daarvoor is kathedra.'

de kathedrale kerk van Rotterdam centraal op een verhoogde plaats in de halfronde afsluiting van de kerk. Deze gewelfde ruimte heet: apsis (=kromming). Middenin de apsis staat de zetel van de bisschop, omringd door een muurbank als zitplaats voor de priesters die met de bisschop het presbyterium in het bisdom vormen. De bisschop kan vanaf zijn centrale zitplaats de gelovigen in de kathedraal goed zien, indachtig de taak van de bisschop en de betekenis van het Griekse woord episcopos: hij die toezicht houdt en overzicht heeft. Op zijn beurt moet een bisschop in de kathedraal goed zichtbaar zijn voor de gelovigen van het bisdom (Caeremoniale Episcoporum n. 47).

Christus is de hoeksteen

Onderaan de treden van de apsis en dichtbij de gelovigen staat het altaar, de plaats waar de eucharistie wordt gevierd als "bron en hoogtepunt van het kerkelijk leven" (Vaticanum II, Lumen Gentium n. 11). Het altaar in onze kathedraal is een groot stenen blok, een verwijzing naar Jezus Chris-

tus die de hoeksteen is (Handelingen 4, 11; 1 Petrus 2, 4). Het is daarom dat aan het begin van de liturgie de bisschop samen met de priesters en diakens het altaar kust om op symbolische wijze Christus te groeten.

Bij het altaar en de bisschopszetel staat de ambo. Dat is de lezenaar waar de lezingen uit de heilige Schrift worden voorgelezen, het woord van God waarvan de bisschop als herder in het bisdom de eerste verkondiger moet zijn. Als Kerk leven we van het verkondigde woord, "niet als een woord van mensen, maar als wat het inderdaad is: het woord van God zelf" (1 Tessalonicenzen 2, 13).

Diocesaan huis van gebed

In de loop van het jaar zijn er in de kathedraal verschillende diocesane vieringen waarin de bisschop Gods woord verkondigt en de eucharistie celebreert. Immers: "De Kerk neemt in de liturgie voortdurend het brood des levens, zowel van de tafel van het Woord Gods als van de tafel van het Lichaam des Heren, en reikt dat uit

aan de gelovigen" (Vaticanum II, Dei Verbum n. 21).

Ieder jaar komen uit alle delen van het bisdom gelovigen naar de kathedraal voor de Chrismamis, wanneer de bisschop het chrisma en de oliën wijdt en zegent ten behoeve van het vieren van de sacramenten. Daags voor Pinksteren bezoeken honderden jongeren uit verschillende parochies de kathedraal tijdens de Vuurdoop om stil te staan bij het sacrament van het vormsel dat zij in de loop van het jaar mochten ontvangen. Ook zijn gelovigen uit bisdom aanwezig bij diaken- en priesterwijdingen in de kathedraal, en wanneer een nieuwe bisschop gewijd of geïnstalleerd wordt, om bid-dend deel te nemen aan de liturgie.

De kathedrale kerk HH. Laurentius en Elisabeth is in zekere zin de moeder (matrix ecclesia) van alle kerken in het bisdom Rotterdam en op deze manier ons diocesane huis van gebed.

+ J. van den Hende
Bisschop van Rotterdam

Geef de allerkwetsbaarsten een kans op een menswaardig bestaan

Fonds Franciscus is een vangnet voor mensen waar nauwelijks nog iemand naar omkijkt. Die leven in diepe armoede of eenzaamheid. Uw steun is nodig om hen een plek te bieden waar zij nog warmte en menselijk contact ervaren.

Kijk op www.fondsfranciscus.nl voor manieren om hen bij te staan.

Fonds Franciscus is opgericht ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van Kansfonds, dat het katholiek sociaal denken als kompas heeft.

Kwetsbare kinderen, jongeren en ouderen in Rotterdam verdienen onze steun

Sint Laurensfonds wil graag dat kwetsbare kinderen, jongeren en ouderen in Rotterdam kunnen (blijven) meedoen in de maatschappij.

Wij steunen projecten die de zelfredzaamheid van kinderen en jongeren bevorderen en armoede onder deze groep bestrijden. Daarnaast richten we ons op het doorbreken van sociaal isolement van ouderen.

Zet u zich als organisatie of parochie in voor deze doelgroepen? Mogelijk komen uw activiteiten of projecten in aanmerking voor een financiële bijdrage van Sint Laurensfonds.

Kijk op onze website voor meer informatie over ons fonds en onze werkwijze: www.sintlaurensfonds.nl.

Sint Laurensfonds

HUIS VAN GEBED

beeld: Remon Mangold

Ben je klaar voor een hernieuwde kennismaking? Lees hier hoe een kerkgebouw is ingericht en wat de betekenis daarvan is.

1. ALTAAR

Een tafel doorgaans uit steen waaraan de priester de eucharistie viert. Veel kerken hebben een hoogaltaar voorin en een altaar meer in het centrum van de kerk. Vanaf dit laatste altaar viert de priester de eucharistie in aanwezigheid van de gelovigen.

2. TABERNAKEL

Kluisvormige kast waarin de communie wordt bewaard (de hosties). 'Tabernakel' is afgeleid van de tent die de Israëlieten meedroegen tijdens hun tocht door de woestijn, en waarin de stenen platen met de tien geboden stonden.

3. PRIESTERKOOR

Het gedeelte van het kerkgebouw waar het altaar staat. Hier speelt het centrale deel van de viering van de eucharistie zich af.

4. DOOPVONT

In veel kerken is een doopkapel te vinden nabij de ingang van de kerk. Door het doopsel wordt iemand opgenomen in de Kerk, treedt iemand binnen in de geloofsgemeenschap, krijgt iemand deel aan het nieuwe leven van Christus: de kiem van het eeuwig leven.

5. MARIAKAPEL

Maria is de moeder van Jezus en heeft een bijzondere plaats in de Kerk. Als we iets aan God willen vragen, kunnen we dat doen op voorspraak van Maria, we vragen of zij met ons daarvoor wil bidden. Veel mensen steken in de Mariakapel een kaarsje op.

6. AMBO

Vanaf deze lessenaar wordt in de liturgie voorgelezen uit de heilige Schrift (de Bijbel) en meestal ook gepreekt.

7. GODSLAMP

Kaars of olielamp die altijd brandt voor of naast het tabernakel. Hiermee wordt aangegeven dat Jezus, de Zoon van God, daar aanwezig is in het sacrament.

8. KRUISWEG

De Kruisweg is de lijdensweg die Jezus met zijn kruis ging, van de plaats waar Pontius Pilatus Hem ter dood veroordeelde, naar de plaats van de terechtstelling (Golgotha). In de Veertigdagentijd (de vasten) trekken gelovigen biddend langs de veertien kruiswegstaties.

9. KAARSEN

Brandende kaarsen op en rond het altaar zijn een symbool van God en Christus ('Ik ben het licht der wereld'). Kaarsen die wij zelf opsteken zijn een teken van ons gebed.

10. KRUISBEELD

Bij het altaar is een kruisbeeld, en ook elders in de kerk vind je kruisen of kruisbeelden met: INRI 'Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum' (Jezus van Nazaret, koning der Joden).

11. SACRISTIE

In dit vertrek bekleden de priester en zijn assistenten zich met de liturgische gewaden. Zij begeven zich van hieruit naar de kerk voor de viering van de liturgie. De zorg voor de sacristie rust bij de koster.

12. ORGEL

Orgelmuziek wordt vooral gebruikt voor samenzang, om het zangkoor te begeleiden of dient als muzikale ondersteuning van een liturgische viering in de kerk.

13. WIJWATER

Dit is gezegend water. Bij het in- en uitgaan van de kerk maken gelovigen een kruisteken met wijwater. Zij gedenken daarmee hun doopsel en hun verbondenheid met de Kerk en bidden om Gods bescherming.

14. BIECHTSTOEL

In het sacrament van boete en verzoening (de biecht) kun je als gelovige ten overstaan van een priester je zonden belijden, in het vertrouwen dat God bereid is je opnieuw te vergeven. Biechten kan in de biechtstoel, of op een andere plek die je met de priester afspreekt.

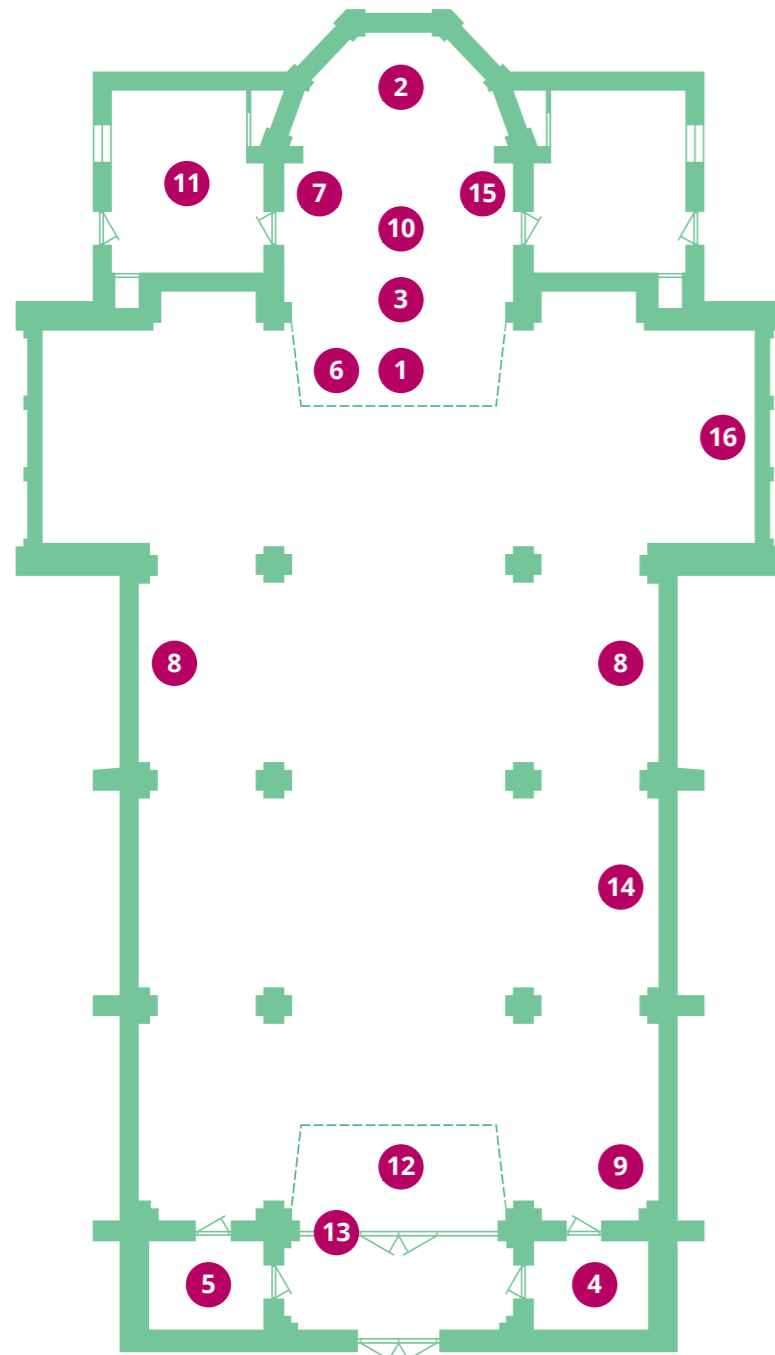
15. WIEROOKVAT

Bij plechtige eucharistievieringen worden het evangelieboek, altaar en de aanwezigen bewierookt; in de paaswake ook de paaskaars en tijdens de uitvaart de overledene. De omhoog kringelende rook symboliseert de opstijgende gebeden. Wierook is gezegende rook van korreltjes hars die op een gloeiend kooltje worden verbrand in een wierookvat.

16. GEDACHTENISKRUISJE

In veel kerken is er een speciale plaats waar overledenen worden herdacht door een kruisje met hun naam op te hangen. Op Allerzielen (2 november), de dag na Allerheiligen, herdenkt de rooms-katholieke kerk alle gestorvenen.

Foto's:

R. Mangold: 1, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 14, 15
I. Bertens: 2, 13
J. Wouters: 6, 12
E. Jansons: 7
D. van Rosendaal: 16
Bisdom 's-Hertogenbosch: 11

Sacramenten

In de vieringen van de sacramenten ontmoeten wij Jezus zelf. De sacramenten zijn tekens, in woord en gebaar, die we in Jezus' Naam in de gemeenschap van de Kerk mogen vieren. "De apostelen trokken uit om overal te prediken, en de Heer werkte met hen mee en schonk kracht aan hun woord door de tekenen die het vergezelden" (Marcus 16, 20). De Katholieke Kerk kent zeven sacramenten.

Doopsel

Het doopsel is het eerste sacrament dat je kunt ontvangen. Het zuivert je van alle zonden die je met je meedraagt (erfzonde) of die je hebt gedaan, en geeft de kiem van eeuwig leven.

Eucharistie

In de eucharistie gedenkt de Kerk Christus' kruisdood en zijn verrijzenis. Jezus zegt: "Doet dit tot mijn gedachtenis" (1 Korintiërs 11, 24). 'Gedenken' betekent dat we Christus opnieuw in ons midden ontmoeten en ontvangen, hier en nu.

Vormsel

Het vormsel geeft de kracht van de Heilige Geest om te getuigen van Jezus en zijn evangelie, om uit te komen voor je geloof in de levende Heer.

Vergeving

Het sacrament van boete en verzoening biedt de gelegenheid om ten overstaan van een priester je zonden te belijden, in het vertrouwen dat de Heer bereid is je opnieuw te vergeven.

Ziekzalving

In de ziekzalving raakt Christus in kracht van de Heilige Geest de zieke aan en schenkt de nodige bijstand.

Wijdingssacrament

De dragers van het gewijde ambt zijn aangesteld om in Christus' Naam het geloof te verkondigen, de sacramenten te bedienen en herders en dienaars te zijn van de medegelovigen die aan hun zorg zijn toevertrouwd.

Huwelijk

De liefde en trouw in het huwelijk zijn beeld van de liefde van God voor zijn volk (verbond). Op grond van hun jawoord zijn man en vrouw geroepen om als gehuwden een levenslange wederzijdse band aan te gaan, al de dagen van hun leven.

Werken van BARMHARTIGHEID

De werken van barmhartigheid vinden hun oorsprong in het evangelie van Matteüs (Matteüs 25, 35-36), waar Jezus zegt: "Want Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven. Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven. Ik was vreemdeling en gij hebt Mij opgenomen, Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik was in de gevangenis en gij hebt Mij bezocht."

De hongerigen te eten geven

Dit is de activiteit van de kerkelijke caritas, die op eigentijdse wijze invulling geeft aan dit werk van barmhartigheid. Voedselbanken zijn hier ook een voorbeeld van.

Dorstigen te drinken geven

Dat betekent zowel armoede concreet bestrijden als de dorst naar rechtvaardigheid lessen. In beider zin heeft de armoedebestrijding een lange kerkelijke traditie.

De naakten kleden

Er zijn mensen die onvoldoende geld hebben om kleren voor zichzelf en hun kinderen te kopen. Naast andere organisaties is het de Vincentiusvereniging, die initiatieven ontplooit om te ondersteunen.

De doden begraven

Dat omvat alle zorg rond het overlijden van een dierbare. Deze zorg heeft in de parochies van oudsher veel aandacht.

De vreemdeling opnemen

Vreemdelingen zijn kwetsbare mensen. Dat was in de tijd van het Oude Testament al zo en ook nu in onze samenleving.

De zieken bezoeken

De meeste parochies kennen een werkgroep ziekenbezoek voor het bezoeken van zieken, thuis of in verpleeg- of ziekenhuis.

De gevangenen bezoeken

Het justitiepastoraat geeft pastorale zorg aan gevangenen. Ook zijn er initiatieven om ex-gevangenen te helpen opnieuw hun weg in de maatschappij te vinden.

Zorg voor de schepping

Paus Franciscus heeft voorgesteld om dit achtste werk van barmhartigheid toe te voegen, mede omdat de armen het eerst en het meest te lijden hebben onder de gevolgen van klimaatverandering.

Een huis voor velen

Rotterdam is een wereldstad. En we zijn deel van een wereldkerk. Bijna nergens in ons bisdom Rotterdam ervaar je dat duidelijker aan den lijve dan in de HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal in Rotterdam. Het is het huis van het bisdom voor de diocesane vieringen. Het is het huis van de parochie voor de ontmoeting met de Heer in de eucharistie en de ontmoeting met elkaar na afloop. En het is het huis van velen van wie de eigen wieg of die van hun voorouders in landen hier ver vandaan stond: met name Surinamers, Antillianen, Kaapverdiërs en andere Portugees sprekenden en Kroaten.

Vaak treffen we elkaar gewoon op zondagmorgen. We maken deel uit van dezelfde parochie en we vieren daarom gezamenlijk de eucharistie in dat ene huis. De een toont zich daarin wat meer traditioneel, zoals hij of zij dat van vroeger gewend is, dan de ander. 'Van huis uit katholiek' zouden we kunnen zeggen. Met Hollandse nuchterheid. Vaak wat stijver, soms een beetje formeler - het boekje van de zondag wordt zorgvuldig gevolgd - en de trouw in het geloof door de jaren

heen is mooi om te zien. Anderen doen het weer anders. Ze gebruiken het kerkgebouw tot in alle hoeken en gaten, gaan zelden het wijwaterbakje voorbij zonder er aandacht aan te besteden, bezoeken devoot vrijwel elke kapel om er kaarsjes aan te steken en vieren met beweeglijkheid en overgave. Als ze bidden en vieren zijn ze zichtbaar in gesprek met de hemel. Inspirerend.

Soms is het belangrijk om in de eigen taal te vieren. Ook dat krijgt in de kathedrale kerk een plaats. De Kaapverdiëse parochie O.L. Vrouw van de Vrede heeft een eigen kerkgebouw, maar dat is te klein voor bijzondere vieringen. Voor bijvoorbeeld de Paaswake wijkt de parochie dan uit naar de kathedrale kerk. Het is soms een beetje passen en meten met de mistijden, maar het lukt altijd wonderwel.

Voorts heeft de Kroatische parochie H. Nikola Tavelić en Antonius van Padua zijn thuis in de kathedraal, omdat de parochie niet beschikt over een eigen kerkgebouw. Zodra de parochianen van de kathedraal de zegen hebben ontvangen, komen de eerste families van de Kroatische parochie de kerk al binnen. Ook zij bidden de rozenkrans

voorafgaand aan de eucharistieviering en ook zij hebben na afloop de gelegenheid om elkaar te ontmoeten in de parochiezaal. Over het gebruik van alle ruimtes moeten goede afspraken worden gemaakt. De ene gemeenschap moet ruimte maken als de andere gemeenschap wat meer ruimte nodig heeft, bijvoorbeeld wanneer het parochiefeest gevierd moet worden. Ook dat lukt doorgaans heel goed, want de beide parochies zijn ook al wat langer samen onderweg. Zo verleende de Kroatische gemeenschap enthousiast medewerking aan een van de Open Monumentendagen.

Een enkele keer, bijvoorbeeld op Tweede Kerstdag, wordt er zelfs gezamenlijk gevierd in het Latijn, Nederlands en het Kroatisch! En andere talen klinken ook bij gelegenheid van de jaarlijkse oliewijding - de Christmamis - tijdens de lezingen. We spreken niet allemaal dezelfde taal, maar zeker in dit Jaar van Gebed blijkt eens te meer hoe universeel de taal van het geloof is. In deze wereldstad en in deze wereldkerk raakt de taal van het geloof onze harten en begrijpen we elkaar. Ieder viert met zijn of haar eigen woorden, samen in dat éne diocesane huis, de kathedraal.

Annemieke de Jong

Christus Koning

in de kathedraal
en in ons leven

"Wat staat ge naar de hemel te kijken?" De leerlingen van Jezus krijgen deze vraag als zij in het boek Handelingen der Apostelen naar boven staren, waar de Heer net is omhoog geheven en door een wolk aan hun ogen is onttrokken (Handelingen 1, 11). De vraag zou ook ons zomaar gesteld kunnen worden als wij in de HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal stil worden van verwondering bij het zien van de vernieuwde schildering hoog in de apsis, boven het priesterkoor. Anders dan de leerlingen die vergeefs naar de wolken staren, kunnen wij nu in de kathedraal een veelkleurige afbeelding van Christus Koning aanschouwen, die jarenlang verborgen is geweest.

De afbeelding kent een bewogen geschiedenis. Nadat de huidige kathedraal in 1922 als parochiekerk van de H. Elisabeth in gebruik was genomen, werd nog geruime tijd gewerkt aan het verfraaien van de kerk. Zo kwamen er schilderijen van de gebroeders Jan en Kees Dunselman. Van de hand van Kees Dunselman was de schildering van Christus Koning, te midden van engelen en heiligen, die in de jaren 1929-1930 boven het priesterkoor werd aangebracht. Deze schildering werd in 1964, vanwege verslechterde staat en veranderende opvattingen over de liturgie, deels verwijderd en deels met witte verf overgeschilderd. Dit was dan ook de situatie in 1968, toen de kerk haar huidige

functie kreeg en voortaan HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal zou gaan heten. Tijdens het restauratiewerk in de afgelopen jaren, ontstond de wens om ook de schildering van Christus Koning te herstellen. Kunsthistorica Bernadette van Hellenberg Hubar en Jojanneke Post van Davique Sierschilderwerken kregen de opdracht om een plan te maken. Zij hebben er minutieus werk van gemaakt om te vast te stellen hoe de gebroeders Dunselman werkten, welke kleuren zij gebruikten, hoe de oorspronkelijke afbeelding er uit had gezien en wat er op dit moment technisch mogelijk zou zijn. Zo ontstond de schildering zoals we die nu kunnen zien.

Christus Koning

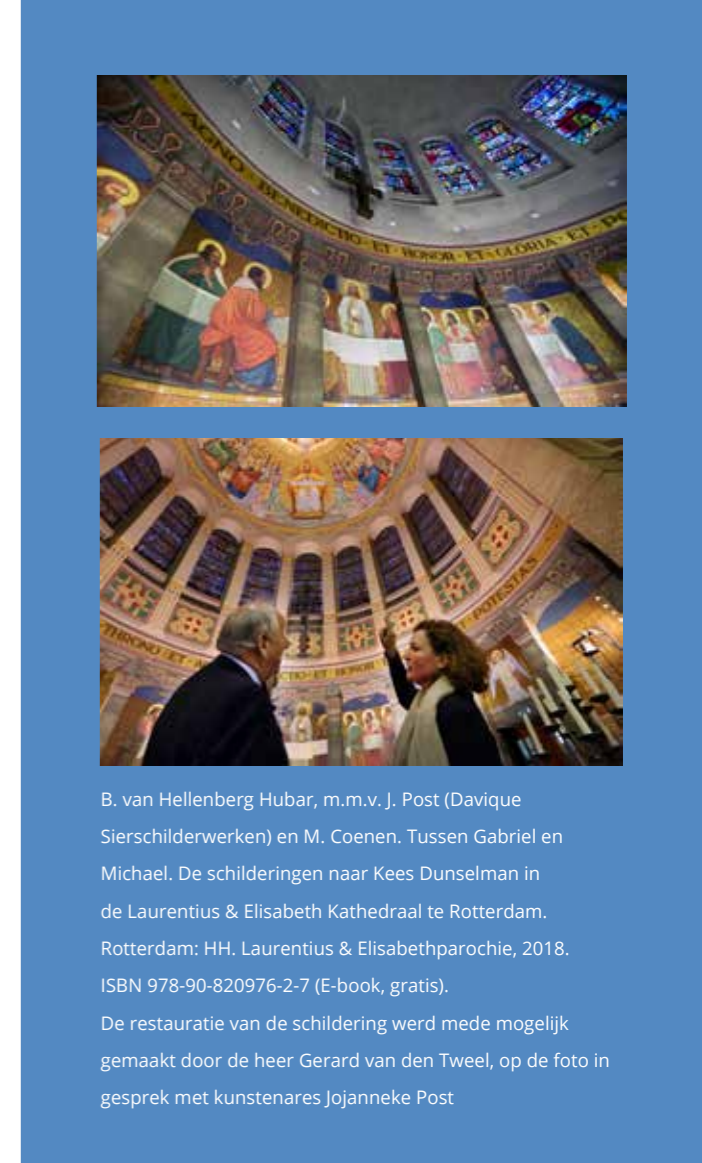
Het afbeelden van Christus als Koning vindt zijn basis in vele Schriftteksten. Zo vinden we in het Johannes evangelie, als Jezus voor Pilatus staat, de bekende vraag van Pilatus "Gij zijt dus toch koning?" waarna Jezus hem antwoordt "Ja, koning ben Ik. Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen om getuigenis af te leggen van de waarheid" (Johannes 18, 37). Heel bekend is ook de uitspraak van Jezus als Hij aan het einde van het Matteüs evangelie zijn leerlingen zendt. Onder verwijzing naar het Oudtestamentische boek Daniël zegt Hij dan: "Mij is alle macht gegeven in de hemel en op aarde" (Matteüs 28, 18).

In de jaren dat Kees Dunselman zijn schildering maakt, is net, in 1925, door Paus Pius XI het Hoogfeest van Onze Heer Jezus Christus Koning ingesteld. De paus schrijft dat jaar de encycliek Quas Primas, waarin hij zijn zorgen uitspreekt over het verdwijnen van het geloof uit het persoonlijk leven en uit de maatschappij. Te midden van een tijdperk dat gekenmerkt wordt door oorlog, onrust en verval van allerlei wereldse koninkrijken, roept de paus op tot het erkennen van de vrede brengende heerschappij van de Verlosser en stelt hij het hoogfeest van Christus Koning in. Sinds een besluit van Paus Paulus VI in 1969 wordt dit gevierd op de laatste zondag van het kerkelijk jaar. De naam van het hoogfeest verandert in Onze Heer Jezus Christus Koning van het Heelal.

Verbondenheid met Christus

In het weergeven van Christus als Koning wordt de gelovige beleving zichtbaar dat ons menselijk leven het meest tot zijn recht komt als het in verbondenheid met Christus wordt geleefd. Zo past deze schildering, die ook de vier evangelisten toont, bij uitstek in deze kathedraal waar wij bijeen mogen komen om Christus in Woord en Sacrament te ontmoeten. Christus Koning is immer in ons gezichtsveld als velen vanuit het bisdom zich hier verzamelen voor een Chrismamis, een diakenwijding of een priesterwijding.

Hoezeer het feest van Christus Koning ons persoonlijk leven raakt, wordt treffend verwoord door paus Franciscus als hij het Heilig Jaar van Barmhartigheid in 2016 juist op deze feestdag zijn afronding laat vinden: "Wij zullen het leven van de Kerk, heel de mensheid en de immense

B. van Hellenberg Hubar, m.m.v. J. Post (Davique Sierschilderwerken) en M. Coenen. Tussen Gabriel en Michael. De schilderijen naar Kees Dunselman in de Laurentius & Elisabeth Kathedraal te Rotterdam. Rotterdam: HH. Laurentius & Elisabethparochie, 2018. ISBN 978-90-820976-2-7 (E-book, gratis). De restauratie van de schildering werd mede mogelijk gemaakt door de heer Gerard van den Tweel, op de foto in gesprek met kunstenaar Jojanneke Post

kosmos toevertrouwen aan de heerschappij van Christus, opdat Hij zijn barmhartigheid als de morgendauw uitstort voor een vruchtbare geschiedenis, die opgebouwd zal moeten worden met de inzet van allen in de nabije toekomst" (Misericordiae Vultus, nr 5).

Zo worden wij allen in de situatie van onze tijd ten volle aangesproken. Om deze reden heeft Jojanneke Post er in haar restauratiewerk voor gekozen de personen rondom Christus hedendaagse gezichtsuitdrukkingen te geven. De terugkeer van deze uitbeelding van verbondenheid van ons leven met Christus Koning, in de apsis van de kathedraal, past wonderwel bij de uitnodiging van Mgr. Van den Hende, op de eerste zondag van de Advent 2017, om een diocesaan Jaar van Gebed te houden. Wij allen worden opgeroepen in ons leven de band met Christus centraal te stellen. Wie in de kathedraal komt, wordt hier nu weer op kleurrijke wijze aan herinnerd.

Frits Vermeulen

Bijeen als Gods eigen familie

Haar functie als diocesaan huis van gebed vervult de kathedraal heel bijzonder tijdens de jaarlijkse Chrismamis. Het diocesane karakter van deze viering komt met name in drie aspecten tot uiting: de zegening en wijding van de oliën, de aanwezigheid van gelovigen uit allerlei geledingen en de concelebratie van de priesters met hun bisschop.

De Kerk kent drie oliën die gebruikt worden bij liturgische zalvingen. De belangrijkste is het chrisma (als enige met geurige balsem vermengd), dat gebruikt wordt bij het doopsel, het vormsel, de priester- en de bisschopswijding alsmede bij de kerk- en altaarwijding. Met de catechumenenolie worden geloofsleerlingen, vóórdat zij door het doopsel herboren worden, gezalfd, zodat zij wijsheid, een dieper inzicht in het evangelie en de moed tot een echt christelijk leven ontvangen. De ziekenolie is bestemd voor het sacrament van de ziekenzalving, dat gelovigen sterkt die door ernstige ziekte of verzwakking beproefd worden, in het bijzonder de stervenden (vgl. Catechismus van de Katholieke Kerk, 1511, 1523).

In elk bisdom over de hele wereld worden jaarlijks op één van de dagen voorafgaand aan het Paastriduüm de ziekenolie en de catechumenenolie gezegend en het chrisma gewijd. Hoe is dat gebruik ontstaan? Daartoe moeten we allereerst kijken naar het chrisma. Al heel vroeg in de Kerk ontstaat het gebruik dat direct na een doopsel de pasgedoopte gezalfd wordt. Door de doop worden we christen, en 'Christus' betekent 'gezalfd'. De zalving en de daarvoor gebruikte olie worden 'chrisma' genoemd. Al in de vierde

eeuw blijkt dat de wijding van deze olie is voorbehouden aan de bisschop. Binnen enkele eeuwen werd het gebruik algemeen om het chrisma te wijden in de laatste eucharistieviering vóór de Paaswake, dus op Witte Donderdag. Dit om een heel praktische reden: de Paaswake was en is het moment bij uitstek om te dopen, dus dan is er nieuw chrisma nodig. In de twaalfde eeuw is ook de zegening van de beide andere oliën overal aan de bisschop voorbehouden. Sinds de hervorming van de liturgie van de Goede Week in 1955 worden de oliën door de bisschop in een aparte viering (in plaats van tijdens de avondmaalsmis van Witte Donderdag) gezegend en gewijd: de chrismamis.

Zo is de kathedraal niet alleen tijdens deze viering het diocesane gebedshuis, maar blijft ze het centrum waaruit de viering van de sacramenten gedurende het jaar voortvloeit. De oliën die in zovele kerken, kapellen en ziekenhuizen en aan zovele ziekbedden worden gebruikt, komen immers uit de kathedraal. "We verspreiden de oliën in het bisdom, en in het hele verdere jaar mogen we vieren in de sacramenten dat de Heer bij ons is, dat we door Hem worden opgebouwd," aldus Mgr. Van den Hende in zijn homilie van de Chrismamis, 16 april 2014.

'De hele familie van God gaat na de Chrismamis gesterkt weer terug naar de eigen parochies om het Paastriduüm te vieren.'

Met gelovigen uit allerlei geledingen

Als echt diocesaan huis van gebed manifesteert de kathedraal zich tijdens de chrismamis ook doordat er gelovigen uit allerlei geledingen aanwezig zijn. Immers: parochies zijn uitgenodigd om met een afvaardiging uit de geloofsgemeenschappen deel te nemen aan de chrismamis. Doordat we in ons bisdom voor de woensdagavond kiezen, lukt het veel betrokken gelovigen om daarop in te gaan. Daar komt bij dat er ieder jaar ook heel wat geloofsleerlingen aanwezig zijn, die na de viering ook meteen met de nieuwe catechumenenolie gezalfd worden. Zo zijn we bijeen als 'familia Dei', als Gods eigen familie uit alle windstreken van het bisdom, inclusief degenen die op het punt staan om door het doopsel herboren te worden en zo als onze nieuwe broeders en zusters bij de familie te horen.

'De kathedraal is het centrum waaruit de viering van de sacramenten gedurende het jaar voortvloeit.'

Concelebratie van priesters met hun bisschop

De ervaring leert dat het op veel gelovigen grote indruk maakt wanneer zij zien dat de bisschop de mis viert samen met een groot aantal priesters. Deze concelebratie is een teken van de nauwe verbondenheid van de priesters met de bisschop. Toen het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) de concelebratie ruimer toestond, hoorde de Chrismamis tot de eerste gelegenheden waar men aan dacht (Sacrosanctum Concilium, nr. 57, 1^a).

Juist ook door het gebruik van de door hem gezegende en gewijde oliën blijven de priesters nadrukkelijk met de bisschop verbonden. De priesters worden trouwens ook betrokken bij de wijding van het chrisma (door het uitstrekken van hun rechterhand) en hernieuwen op verzoek van paus Paulus VI sinds 1970 tijdens deze viering ook hun wijdingsbeloften. Daarna bidden alle gelovigen voor de priesters en de bisschop.

De goede geur van Christus

Vanuit het diocesane huis van gebed gaat de hele familie van God - herders en volk - na de Chrismamis gesterkt weer terug naar de eigen parochies om het Paastriduüm te vieren. Zij zal gedurende het jaar gesterkt blijven worden door de Goede Herder, die met olie ons hoofd zalft (vgl. Psalm 23, 5). Maar we vertrekken niet voordat de bisschop in het gebed na de communie tot God heeft gebeden: "[Wij vragen] U ootmoedig dat de Geest van uw Zoon in ons nooit verzwakt, maar verkwikkend blijft als een goede geur." Hier gaat het om: dat de goede geur van Christus net zo in ons woont als in het chrisma - en dat ook andere mensen iets daarvan mogen ruiken: dat wij van Hem getuigen door evangelisatie en naastenliefde. De voedselpakketten die de parochies bij de offerande aandragen zijn daar alvast een symbool van.

Diaken Daan Huntjens

“Mijn roeping is in de kathedraal geboren”

Er is een verrassende overeenkomst tussen de rector van de priester- en diakenopleiding Vronesteyn Walter Broeders (56), en priesterstudent Sander Verschuur (33). De kathedraal van het bisdom Rotterdam is voor hen beiden dé parochiekerk waar ze hun eerste stappen in het geloof hebben gezet. Nu, in het jubileumjaar van de kathedraal, wonen ze allebei op Vronesteyn. De een als rector, de ander als student. Wat maakte de kathedraal voor hen zo speciaal? En welke rol speelde deze in hun priesterroeping?

WAT BETEKENT DE KATHEDRAAL VOOR JE?

Rector Broeders: “De kathedraal is mijn thuis. Tot m'n 28e was ik er actief als misdienaar, acoliet en koster. Ik hoorde daarnaast bij een jongerengroep. In die tijd noemden ze het ‘discussiegroep’. We discussieerden samen met de pastoor over tal van onderwerpen. Daaruit ontstond een vrienden-groep die nog steeds bestaat.”

Sander Verschuur: “Het is een plek waar ik mezelf kan zijn en waar ik me thuis voel. Ik ken ieder steentje van de kerk. Al vanaf mijn achtste jaar was ik actief als misdienaar en heb vrijwilligerswerk gedaan in de diaconie, het jongeren-werk en vormselcatechese. Mijn ouders wonen om de hoek en zijn er nog steeds actief.”

IS ER EEN MOMENT IN DE KATHEDRAAL DAT JE IN HET BIJZONDER BIJSTAAT?

Sander Verschuur: “Dat is de wijding van bisschop Van Luyn waar ik als achtjarig misdienaar bij mocht zijn. Toen merkte ik pas: ‘Hé, er is iets bijzonders met deze kerk.’ Vanwege de bisschopswijding was de kerk toen helemaal versierd en er stonden overal camera's. Mijn basisschool lag vlak naast de kerk. Kinderen vroegen wat er aan de hand was. Toen voelde ik me wel heel stoer dat ik kon uitleggen dat het om de wijding van de nieuwe bisschop ging.”

Rector Broeders: “Ik ging graag naar de kleine vieringen doordeweeks. Dan ben je in een grote kerk met een aantal biddende mensen. Het was in die vieringen dat ik dacht: ‘Er

‘Doordat ik als vrijwilliger de ruimte kreeg, kon mijn roeping tot wasdom komen.’

is meer aan de hand met mij, ik wil mijn roeping volgen.’ Het zit in de kracht van biddende mensen die bij elkaar zijn en met wie je mag luisteren naar de roepstem van God.”

HOE SPEELDE DE KATHEDRAAL EEN ROL BIJ JE PRIESTERROEPING?

Rector Broeders: “Door de pastoor en kapelaan leerde ik wie God voor mij is en hoe God zichtbaar wordt in Christus. Dat zijn grote woorden. Ik ervaarde het in de mooie en plechtige liturgie en in de dienst naar buiten: de pastoor die in zijn Kevertje door de parochie sjeesde om naar zieken te gaan en mensen te bezoeken. Toen dacht ik: ‘Dat zou ik ook wel willen.’ Mijn roeping is in de kathedraal geboren. Ook daarom is het voor mij een heilig plek.”

Sander Verschuur: “Zonder die kerk was ik er niet op gekomen om priester te worden. Bijna iedere week stond ik aan het altaar om de mis te dienen. Ik diende ook bij wijdingen. Als je dan de litanie van alle heiligen hoorde en zo'n jonge man op de grond zag liggen, trof me dat altijd. Hij geeft zijn leven aan God, aan de Kerk en aan de gemeenschap. Dat is een grote keuze. Naast het misdienen gaf ik catechese aan jongeren. Ik merkte hoe God met mensen, en al helemaal met jongeren, bezig is. Ze durven hun vragen te stellen en gaan hun zoektocht door de Kerk. Dat scherpte ook mijn gedachtenproces. Doordat ik als vrijwilliger de ruimte kreeg om dit te doen, kon mijn roeping tot wasdom komen.”

IS ER IN DE KERK EEN PLEK DIE JE BIJZONDER AANSPREEKT?

Rector Broeders: “Heel belangrijk is voor mij de doopvont in de oude doopkapel. Daar ben ik zelf in gedoopt en mijn broer en zusje. Later heb ik de kinderen van mijn zus daarin gedoopt. Dat is een bijzonder en emotioneel moment.

Voor mij is het een heilige plek, omdat je er door de doop christen mag worden.”

Sander Verschuur: “De kapel van Don Bosco. Naast mijn studie ben ik maatschappelijk werker en werk met jongeren. Don Bosco is de patroonheilige van het jongerenwerk. Als ik langs zijn kapel loop, steek ik altijd even een kaarsje aan en kijk naar het beeld van Don Bosco met het hondje.”

WAT HOOP JE VOOR DE TOEKOMST?

Sander Verschuur: “De kathedraal is een gemeenschap, waar veel mensen een thuis vinden. Ik hoop dat dat verder mag groeien en dat de kathedraal een open kerk mag blijven. Zelf voel ik me er thuis en kan me er ontwikkelen. Dat gun ik anderen ook.”

Rector Broeders: “Ik hoop dat de toekomst van de kathedraal gezegend mag zijn en dat het een oase is voor mensen in de grote stad Rotterdam. Als ik zelf in de kathedraal ben, loop ik altijd even door de zijpaden, langs de kapellen en devotielichten. Dan voel ik: hier zijn al zo veel mensen voor mij geweest met hun vragen, hun twijfels, met hun vreugde en verdriet. Dat gevoel geeft me kracht en steun: dat ik mag voortbouwen op wat er voor mij was en dat ook weer mag doorgeven. Het is een warm gevoel. Ik hoop dat mensen die de kathedraal binnenkomen ook deze warmte mogen ervaren.”

Emy Jansons

Het orgel in de HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal is in 1997 voor het laatst aangepast en uitgebreid. Een restauratie is noodzakelijk.

Het 'Orgelfonds van de katholieke parochie HH. Laurentius en Elisabeth' wil dit orgel behouden voor de eredienst en concerten.

Uw gift wordt van harte aanbevolen!

NL80 INGB 0008 0214 50
t.n.v. 'Orgelfonds HH. Laurentius en Elisabeth'

**Orgelfonds
HH. Laurentius en Elisabeth**

Foto: Peter van Mulken

*Word
abonnee*

adveniat.nl

KBO Rotterdam

Kwaliteit van leven en omzien naar elkaar

Wij staan klaar om senioren voorlichting en advies te geven over:

Zorg, Welzijn, Wonen, Veiligheid, Digitalisering, Koopkracht en Zingeving.

Wij vertegenwoordigen de senioren bij de verschillende partijen en organisaties in Rotterdam. KBO Rotterdam organiseert meerdere activiteiten voor senioren.

Bezoek daarvoor onze website:
I. www.kborotterdam.nl

Als u meer wilt weten neem dan contact op met de voorzitter:
Mevrouw S.L. Krijgsman-Nijdam
E. sonjakrijgsman@kborotterdam.nl
T. (06) 28252057

De Vuurdoop voor vormelingen

Elk jaar verwelkomt de bisschop in de kathedraal op de zaterdag voor Pinksteren tijdens de Vuurdoop honderden vormelingen. De hele dag staat in het teken van het vormsel, de kracht van de Heilige Geest en het feest van Pinksteren. Op Pinksteren viert de Kerk de komst van de Heilige Geest. De Heilige Geest geeft de leerlingen van Jezus kracht om Hem na te volgen en van zijn blijde boodschap te getuigen.

In het sacrament van het vormsel wordt door de zalving met handoplegging en gebed de Heilige Geest op bijzondere wijze doorgegeven. Jezus belooft aan zijn leerlingen van toen en nu: "gij zult kracht ontvangen van de heilige Geest die over u komt, om mijn getuigen te zijn [...] tot aan het uiteinde der aarde" (Handelingen 1, 8). Zo geeft het sacrament van het vormsel de inspiratie van de Heilige Geest om te geloven in Jezus en zijn evangelie. De sterkte van de Heilige Geest helpt een christen om in het dagelijkse leven in woord en daad méér te lijken op Christus.

Ze leren hoe je daar als M25-groep samen handen en voeten aan kunt geven. Zoals heel praktisch snoepzakjes maken voor kinderen van gezinnen die bij de Voedselbank komen. Of een rozenkrans kleuren, bestemd voor gevangenen. Daarnaast is er ook regelmatig een workshop rond de Voedselbank. Waaraan herken je armoede bij klasgenoten? Hoeveel heb je te besteden als klant bij de Voedselbank? Zo maken de vormelingen kennis met diaconie in de praktijk.

Een ander onderdeel van het programma is de kennismaking met de kathedraal. De vormelingen beklimmen de toren en hebben dan een schitterend uitzicht over Rotterdam. Anderen maken een tocht door de gewelven. Op die route naar het hoogste punt van de kerk komen de vormelingen enkele heiligen tegen, zoals de heilige Laurentius. Samen met de heilige Elisabeth is hij patroon van de kathedraal. Door vragen aan de heiligen te stellen moeten de vormelingen raden wie zij voor zich hebben. Daarnaast zijn er meer diaconale heiligen die hun opwachting maken, zoals de heilige Franciscus en de heilige Moeder Teresa. Ook horen de vormelingen hoe je een heilige wordt.

'De Vuurdoop is een dag vol vuur, actie, geloof en ontmoeting.'

Meer dan twintig jaar organiseert het bisdom Rotterdam voor de vormelingen de Vuurdoop. Er is ruim aandacht voor ontmoeting met andere vormelingen en de bisschop. De dag begint met een korte bezinning: zang, gebed, schrifttekst en voorbeden. Vervolgens is er een vurige opening die ingetogen begint met het beluisteren van het Veni Creator Spiritus. Daarna beeldt de vuurvretter Marc aan de hand van zeven gloeiende vuurballen de gaven van de Geest uit: wijsheid, verstand, inzicht, sterkte, kennis, ontzag en liefde voor Gods naam. Dan start er een doorlopend programma met wisselende workshops.

Een van de programma-onderdelen is De Ontmoeting. Elk jaar is er een workshop M25. Hierin maken de jongeren kennis met de werken van barmhartigheid uit Matteüs 25.

Aan het eind van de Vuurdoop wordt de winnaar bekend gemaakt van de jaarlijkse wedstrijd waarmee de vormelingen de Vuurdoopwisseltroufee kunnen winnen. Die troufee prijkt dan een jaar lang in de kerk van de winnende vormselgroep. Dit jaar is het thema van de wedstrijd 'heb jij de Spirit?!' Vervolgens zendt de bisschop de vormelingen, lopend door een haag van jongeren met brandende fakkels, de wereld in om te getuigen van hun geloof en dit ook in de praktijk te brengen. Een klein presentje in de vorm van een gadget vormt een blijvende herinnering aan deze dag vol vuur, actie, geloof en ontmoeting.

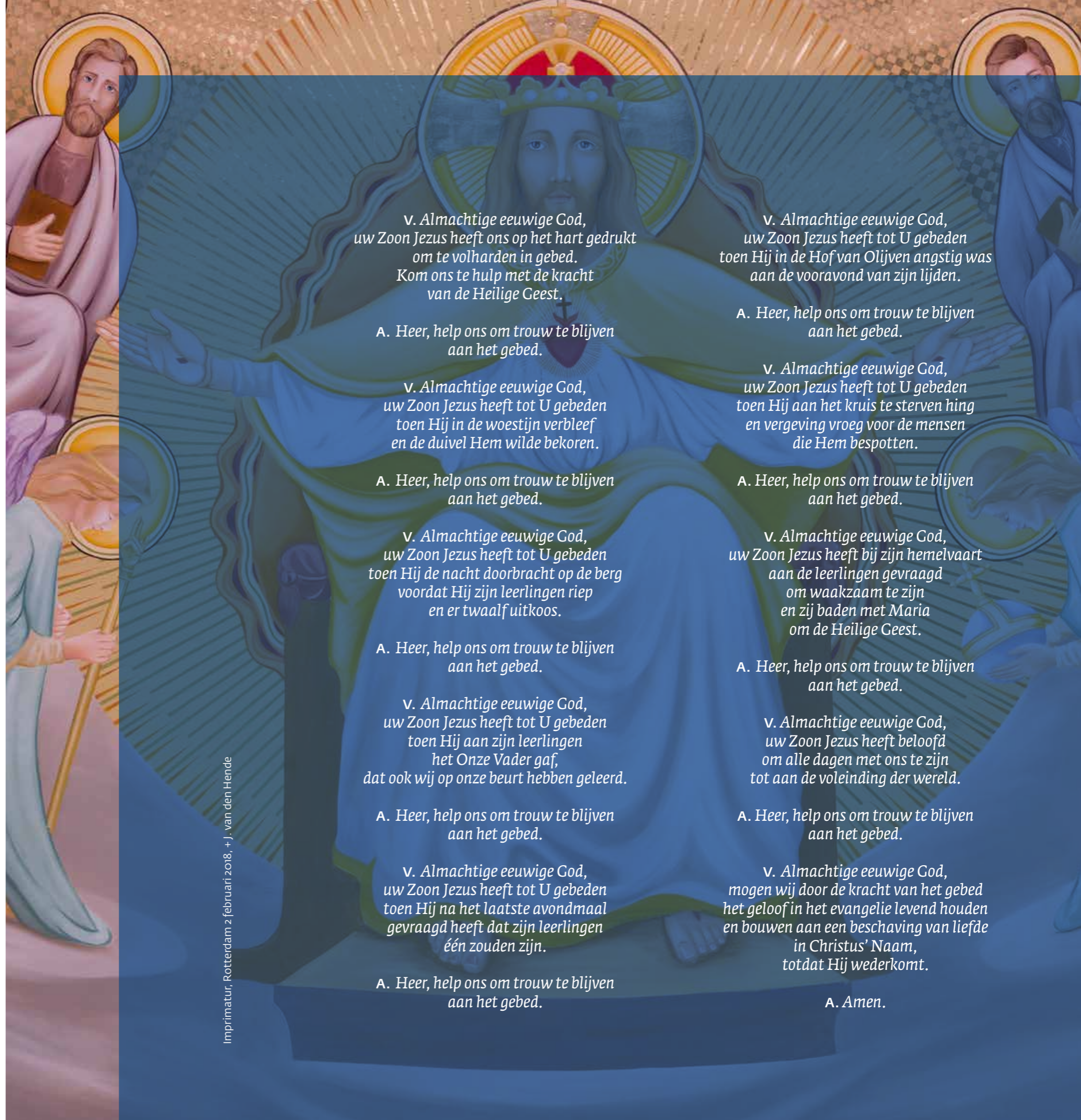
Monique Meeussen
Coördinator Pastorale Dienstverlening

BIDDEN in het Jaar van Gebed

“Ik ben ervan overtuigd dat de Kerk als netwerk van liefde alleen kans van slagen heeft, wanneer wij volharden in gebed. Ik hoop en bid daarom, dat u van harte zult meedoen aan ons diocesane Jaar van Gebed en dat u ook zelf andere mensen durft uit te nodigen om mee te bidden.”

MGR. VAN DEN HENDE

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft ons op het hart gedrukt
om te volharden in gebed.
Kom ons te hulp met de kracht
van de Heilige Geest.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij in de woestijn verbleef
en de duivel Hem wilde bekoren.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij de nacht doorbracht op de berg
voordat Hij zijn leerlingen riep
en er twaalf uitkoos.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij aan zijn leerlingen
het Onze Vader gaf,
dat ook wij op onze beurt hebben geleerd.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij na het laatste avondmaal
gevraagd heeft dat zijn leerlingen
één zouden zijn.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij in de Hof van Olijven angstig was
aan de vooravond van zijn lijden.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft tot U gebeden
toen Hij aan het kruis te sterven hing
en vergeving vroeg voor de mensen
die Hem bespotten.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft bij zijn hemelvaart
aan de leerlingen gevraagd
om waakzaam te zijn
en zij baden met Maria
om de Heilige Geest.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
uw Zoon Jezus heeft beloofd
om alle dagen met ons te zijn
tot aan de voleinding der wereld.*

*A. Heer, help ons om trouw te blijven
aan het gebed.*

*V. Almachtige eeuwige God,
mogen wij door de kracht van het gebed
het geloof in het evangelie levend houden
en bouwen aan een beschaving van liefde
in Christus' Naam,
totdat Hij wederkomt.*

A. Amen.

Rustieke begraafplaats & crematorium

R.K. Begraafplaats & Crematorium St. Laurentius is kleinschalig en klantvriendelijk. Wij hebben persoonlijke aandacht voor de wensen van de mensen die hier begraven of gecremeerd willen worden. Ook voor de nabestaanden hebben we de grootste zorg.

De Rooms-katholieke begraafplaats St. Laurentius die stamt uit 1867, is een Gemeentelijk Monument, een groene oase, een plek van rust en spiritualiteit. Het terrein ligt midden in de stad Rotterdam, centraal in Crooswijk. St. Laurentius heeft in honderdvijftig jaar een heel eigen plek veroverd in de buurt en in de stad. In de loop der jaren is St. Laurentius niet alleen voor Rooms-katholieken een gedenkwaardige begraafplaats geworden, maar ook voor andersgezinden. Een rustieke en serene plek waar eenieder troost vindt.

Intiem, betrokken
en zorgzaam

Nieuwe Crooswijkseweg 123, 3034 PN Rotterdam
T 010 - 413 63 08 | www.begraafplaatslaurentius.nl
Wij zijn 7 dagen per week voor u geopend.

H O O G S T R A
STEIGERBOUW BV

bedankt het bisdom voor het
gestelde vertrouwen in ons
bedrijf en steigerwerk.

T. 010 - 4627493

E. info@hoogstramontage.nl

Foto: Johan Wouters

J.A. LOPS & ZN B.V.
TIMMER- EN METSELBEDRIJF

J.A.Lops & Zn. BV is een Rotterdams aannemingsbedrijf dat sinds 1892 in de havenstad en omgeving zijn werkzaamheden verricht in opdracht van particulieren, architecten, woningbouwverenigingen, VVE's, makelaars en vastgoedbeheerders.

Vanuit het kantoor en de werkplaats in de Provenierswijk, dus hartje Rotterdam, wordt er in alle delen van de stad - maar ook daar buiten - gewerkt met all-round vaklieden.

J.A. Lops en Zoon B.V. Versijdenstraat 35-B · 3033 TJ Rotterdam

010 465 72 70 · info@lops.nl · www.lops.nl

kerk
wordt
kathedraal
wordt
huis van gebed

stamelen
zwijgen
luisteren
zoeken
wordt vinden

Donatus verzekert
vertrouwd sinds 1852

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700